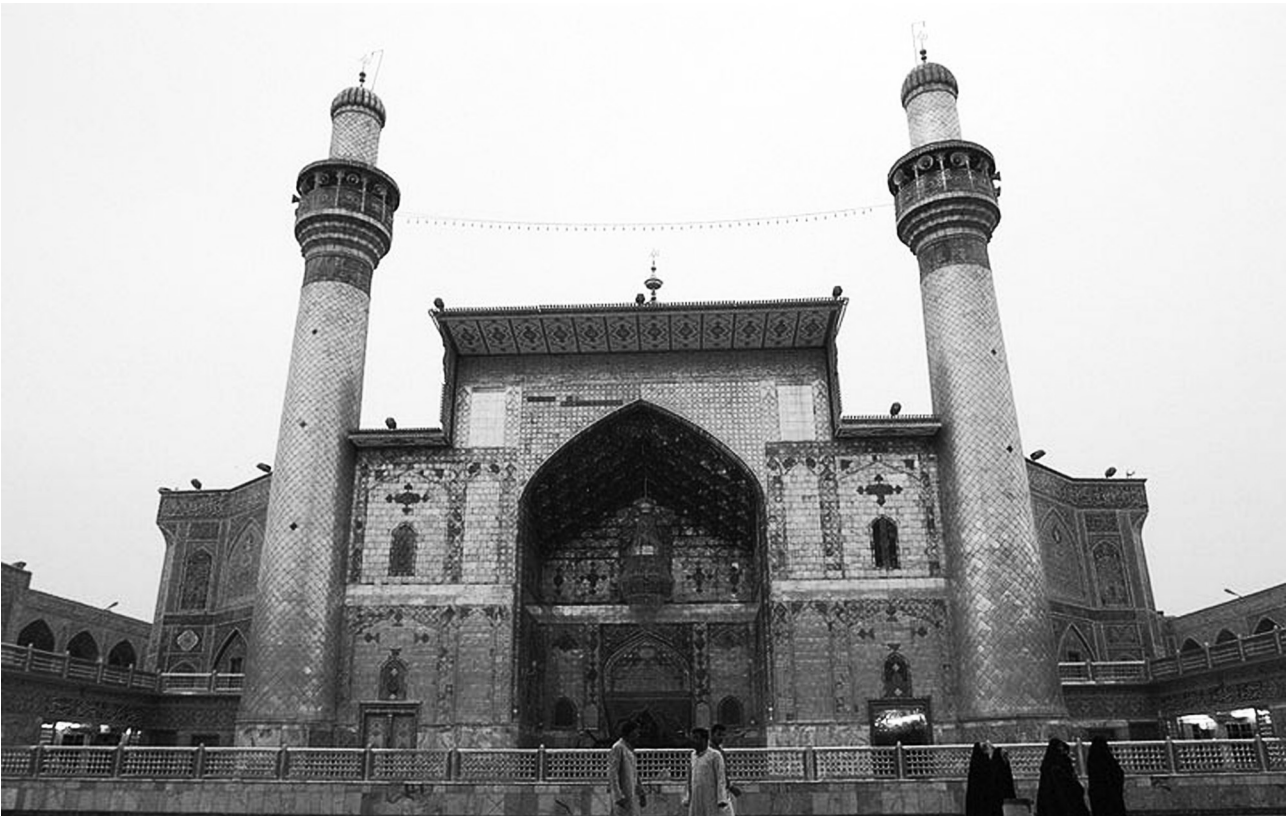

فرهنگ نامه زیارت

جواد محدثی

یادآوری

در شماره‌های گذشته، ذیل این عنوان، واژه‌هایی که مرتبط با زیارت و اماکن زیارتی عتبات بود و شامل موضوعات، اماکن، اشخاص، اصطلاحات و... می‌شد، به ترتیب الفبا بیان می‌شد. از آن جا که این شماره فصلنامه، «ویژه‌نامه نجف اشرف» است، سعی شده تا بیشتر، واژه‌های مرتبط با این موضوع طرح گردد.

■ آستان علوی

حرم مطهر امیرالمؤمنین(ع) که در نجف قرار دارد و بدن مطهر آن حضرت، پس از شهادت در این مکان که بیرون کوفه قرار داشت و به عنوان «ظهر الکوفه» یا «ثویه» و «غریب» شناخته می‌شد، به خاک سپرده شد و تا زمان هارون الرشید (اواسط قرن دوم هجری) محل قبر آن حضرت مخفی بود و در سال ۱۵۵ هجری نخستین بقعه بر روی قبر ساخته شد. سپس در سال ۲۸۷ هجری، «داعی صغیر»

که از نوادگان زید بود، به بنای قبر و صحن دیگری اقدام کرد.^۱ به تدریج، این مکان توسعه و رونق یافت. حرم امیرالمؤمنین(ع) بارها تجدید بنا شده است و امروزه نجف اشرف، از شهرهای پرجاذبه و مقدس عراق و مرکز یکی از عظیم‌ترین حوزه‌های علمیه شیعه است.

■ ایوان نجف

همه حرم‌های مطهر، ایوانی دارند که محدوده ضریح و رواق‌ها را به صحن بیرونی متصل می‌کند و زائران در آن‌ها برای دعا و زیارت می‌نشینند. ایوان طلایی نجف، در شکوه و عظمت و حالت معنوی خاصی که دارد، مشهور است و از قدیم گفته‌اند: «ایوان نجف عجب صفایی دارد». در دو طرف این ایوان هم مناره‌های طلایی حرم قرار دارد و در دو اتاقی که در سمت چپ و راست ایوان است، قبر علامه حلی و مقدس اردبیلی است و قبر حاج آقا مصطفی خمینی نیز آنجا قرار دارد.

تا که شد ارض نجف، آرامگاه بوتراب
عرش گوید هر زمان «یا لیتنی کنت تُراب»

■ حوزه علمیه نجف

یکی از قدیمی‌ترین و معتبرترین حوزه‌های علوم اسلامی در نجف اشرف است که در قرن پنجم (سال ۴۴۸ هجری) به دست عالم بزرگ شیعه، شیخ طوسی تأسیس شد و مهد علوم و پرورش فقها گشت. با آن که نجف، آب‌وهوای مساعد و مناسبی ندارد، اما جاذبه حرم علوی و معنویت والای این شهر، مشتاقان دانش را به این شهر کشاند و حوزه علمیه نجف رونق گرفت و در طول هزار سال که از عمر آن می‌گذرد، عالمان بزرگی را پرورش و به جهان اسلام تحویل داده است. این حوزه، مرکز فعالیت بزرگ‌ترین مراجع تقلید شیعه بوده و زمانی رونق بسیار و عظمت بی‌نظیری داشت؛ اما حکومت بعثی عراق این حوزه را متلاشی و عالمان را تبعید و برخی را شهید کرد. اکنون به تدریج، حوزه نجف رونق پیشین خود را بازمی‌یابد. روزگاری علمای بزرگی همچون: شیخ طوسی، علامه حلی، مقدس اردبیلی، سید بحر العلوم، صاحب جواهر، شیخ انصاری، میرزای شیرازی، آخوند خراسانی، علامه امینی، آیه‌الله حکیم و امام خمینی در این شهر می‌زیستند. در طول هزار سال، نجف اشرف دوره‌های علمی مختلفی داشته که هر دوره از ویژگی خاص برخوردار بوده است.

با آن که نجف، آب‌وهوای
مساعد و مناسبی ندارد، اما
جاذبه حرم علوی و معنویت
والای این شهر، مشتاقان
دانش را به این شهر کشاند و
حوزه علمیه نجف رونق
گرفت و در طول هزار سال که
از عمر آن می‌گذرد، عالمان
بزرگی را پرورش و به جهان
اسلام تحویل داده است.

از حوزه‌های دیگر این دیار، می‌توان به حوزه سامرا و حوزه حله اشاره کرد. در نجف اشرف، خاندان‌های بزرگ و مشهوری می‌زیستند که نقش به‌سزایی در شکوفایی علمی این حوزه داشتند؛ مثل: آل بحر العلوم، آل کاشف الغطاء، آل شیخ راضی، آل جواهری، آل خلیلی، آل بلاغی، آل حکیم، آل مظفر و... امروز هم حوزه علمیه نجف و مرجعیت آن، نقش تعیین‌کننده‌ای در حفظ کیان شیعه و نشر مکتب اهل بیت دارد و مدارس علمیه متعددی در این شهر وجود دارد؛ همچون مدرسه صدر، مدرسه میرزای شیرازی و مدرسه بروجرودی.

□ حیره

در گذشته، حیره و نجف، اغلب با هم به کار می‌رفته است. حیره زمانی شهری بزرگ و مشهور در سرزمین عراق و در منطقه نجف بوده و به آن «حیره النجف» هم می‌گفتند که در سه میلی کوفه قرار داشته است. پادشاهان حیره در تاریخ مشهورند. ماجرای یکی از آنان به نام «منذر» و دو ندیمی که داشت و کشته شدن آن دو ندیم به فرمان پادشاه در حال مستی و بنای دو قبه یادبود برای آن دو به نام «غریین» در کتب تاریخ آمده است.^۲ (ر.ک: واژه «غری»). در این منطقه باستانی عراق، قصرها، بناها، معبد، دیرها و کنیسه‌های متعددی وجود داشته است. امروزه آن منطقه در حواشی نجف و کوفه قرار دارد. در روایات است که حضرت علی(ع) منطقه میان نجف تا حیره را به چهل هزار درهم از دهقانان خرید

در روایات است که حضرت علی(ع) منطقه میان نجف تا حیره را به چهل هزار درهم از دهقانان خرید و بر این معامله، شاهدانی گرفت؛ چون می‌دانست مدفن او در این منطقه خواهد بود.

و بر این معامله، شاهدانی گرفت؛ چون می‌دانست مدفن او در این منطقه خواهد بود.^۳ امام صادق(ع) نیز قبر حضرت علی(ع) را در منطقه بین حیره و نجف معرفی می‌کرد و به زیارت می‌رفت.^۴ عبدالله بن سنان می‌گوید: وقتی امام صادق(ع) در حیره بود، بارها به زیارت آن جا رفت و فرمود که این قبر علی بن ابی طالب است.^۵

■ خانه علی(ع) در کوفه

در نزدیکی مسجد کوفه، خانه‌ای است منسوب به امیرالمؤمنین(ع) که به «بیت علی» معروف است و از چندین اتاق و یک محوطه کوچک و چاهی درون آن تشکیل شده و هر قسمت، نام خاصی دارد. امام علی(ع) پس از ورود به کوفه در سال ۳۶ هجری، به جای آن که وارد دارالاماره‌ای شود که در زمان «سعد وقاص» ساخته شده بود، در این خانه کوچک اقامت گزید. زائران عتبات به زیارت این خانه در کوفه می‌روند و خاطرات دوران حکومت علی(ع) را در ذهن خود زنده می‌کنند.

■ در نجف

«در» یکی از سنگ‌های قیمتی و تزئینی است که درون صدف پرورش می‌یابد؛ اما در نجف، در منطقه گودی که بیرون شهر قرار دارد و به «بحر النجف» مشهور است، از این سنگ‌های بلورین به دست می‌آید که آن را تراش داده و با پرداخت و برآق کردن آن، به عنوان «نگین انگشتر» استفاده می‌شود. از دیرباز، کار عده‌ای از اهالی جمع‌آوری این سنگریزه‌ها و عرضه و فروش آنها بوده است. در برخی روایات هم به استفاده از آن در نگین انگشتر توصیه و برای آن ثواب نقل شده

است.^۱ این درّها اغلب سفید و بلوری و گاهی نیز سرخ است و در میان بعضی از آن‌ها خطوط و نقش و نگاری شبیه گیاه است. این سنگ‌ها را از منطقه‌ای در شمال غرب نجف که می‌گویند روزی دریا بوده و خشک شده، به دست می‌آورند.

□ دریای نجف

از منطقه نجف در گذشته به «بحر النجف» یاد می‌شده و در نقل‌ها آمده است که در آن منطقه دریایی بوده که خشک شده است و نام آن دریا «النّی» بوده و چون خشک گردیده، «النّی جف» گفته شده و به تدریج تبدیل به «نیجف» و «نجف» شده است.^۲ در برخی منابع نیز آمده که نجف، نزدیک دریا بوده و مردم نجف از سنگریزه‌های آن دریای خشک شده (در نجف) برای فروش به زوار و امرار معاش استفاده می‌کرده‌اند.^۳ برخی هم معتقدند که رود فرات در امتداد خود از این منطقه می‌گذشته و از این رو به وادی بیرون نجف، دریای نجف می‌گفته‌اند که از سمت حیره آغاز می‌شده است و محل جمع شدن آب در این منطقه، شبیه دریا بوده است. امروز هم این منطقه گود و پایین‌تر از سطح شهر که چشم‌اندازی وسیع دارد، دیده می‌شود.

□ دگّة القضاء

جایگاهی در مسجد کوفه که حضرت علی(ع) در ایام خلافت، آن‌جا می‌نشستند و به قضاوت و حلّ خصومت‌ها می‌پرداختند. این مکان در مسجد کوفه، مشخص است و نماز و عبادت خاصی در آن‌جا مستحب است.^۴

□ ذکوات البیض

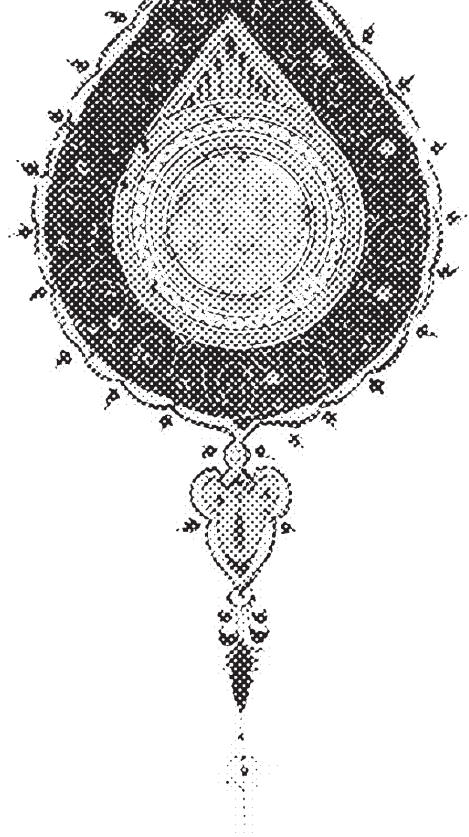
به معنای تپه‌های شنی و گداخته و ملتهب است. به منطقه نجف و ارتفاعات آن سرزمین که رنگش به سفیدی می‌زده، «ذکوات البیض» گفته می‌شد و قبر امام علی(ع) در این منطقه قرار دارد. در روایات متعددی از آن نام برده شده؛ از جمله ابوحمزه ثمالی می‌گوید: همراه زید بن علی به ذکوات البیض آمدم و او گفت که این‌جا قبر علی بن طالب(ع) است.^۵

به منطقه نجف و ارتفاعات آن سرزمین که رنگش به سفیدی می‌زده، «ذکوات البیض» گفته می‌شد و قبر امام علی(ع) در این منطقه قرار دارد. در روایات متعددی از آن نام برده شده؛ از جمله ابوحمزه ثمالی می‌گوید: همراه زید بن علی به ذکوات البیض آمدم و او گفت که این‌جا قبر علی بن طالب(ع) است.

○○○

در کاربرد متداول عموم مردم، به لحاظ مقام والا و باعظمت حضرت امیر(ع)، به او شاه اولیاء، شاه ولایت، شاه حیدر، شاه دین، شاه دلّدل سوار و شاه مردان هم می‌گویند.

محمد بن مسلم از امام صادق(ع) پرسید که قبر امیرالمؤمنین کجاست؟ فرمود: هر گاه بیرون رفتید و از «ثویه» و قائم گذشتید و به سمت نجف رفتید، تپه‌های سفیدی می‌بینید؛ میان آن‌ها قبری می‌بینید؛ آن قبر امیرمؤمنان است.^{۱۱} نیز آن حضرت فرموده است: پس از شهادت امیرالمؤمنین(ع)، امام حسن(ع) پیکر آن حضرت را پشت کوفه برد و نزدیک نجف در سمت چپ غری و سمت راست حیره، او را میان ریگزارهای سفید به خاک سپرد.^{۱۲}

□ زیارت امین‌الله

یکی از زیارتنامه‌های معتبر با مضامین عالی که امیرالمؤمنین(ع) و ائمه دیگر را می‌توان با آن زیارت کرد. «امین‌الله» لقب آن حضرت و هر یک از امامان است و شروع این زیارت با این تعبیر است: «السلام علیک یا امین‌الله فی ارضه». نقل شده که این زیارتنامه را امام سجاد(ع) کنار قبر امیرمؤمنان می‌خوانده است.^{۱۳}

□ شاه نجف

از القاب حضرت علی(ع) است؛ به معنای سلطان و فرمانروای نجف. به آن حضرت «شحنه نجف» هم گویند؛ به معنای نگهبان و حافظ نجف. در کاربرد متداول عموم مردم، به لحاظ مقام والا و باعظمت حضرت امیر، به او شاه اولیاء، شاه ولایت، شاه حیدر، شاه دین، شاه دلدل سوار و شاه مردان هم می‌گویند.

□ شهید محراب

کسی که در محراب عبادت به شهادت رسیده باشد. لقب حضرت علی(ع) که صبح‌دم نوزده رمضان سال ۴۰ هجری در مسجد کوفه، با ضربت ابن ملجم فرقی شکافته شد. آن حضرت، پیشوایی است که ولادتش در خانه خدا و شهادتش هم در خانه خدا بود.

اولین بقعه‌ای که خدا در آن عبادت شد، «ظهر الکوفه» بود.^{۱۴} این منطقه،

جایی است که نجف اشرف در آن

قرار دارد و مورد علاقه خاص

امیرالمؤمنین(ع) بود. منطقه‌ای

بیرون نجف و در کناره کوفه که

سرزمینی بلند بوده و آب، آن جا را

فرانمی گرفته است.

○○○

غری، یکی از نام‌های نجف است. به

معنای زیباروی و بنای زیبا. این

منطقه در پشت کوفه قرار داشته که

پیکر مطهر حضرت علی(ع) برای دفن

به آن جابرده شد.

ای نخستین شهید در محراب
ای کشیده ز خون به چهره نقاب
مسجد کوفه سوگوار از تو
خون و محراب، یادگار از تو

■ ظَهْر الْكُوفَةِ

یعنی پشت کوفه، بیرون کوفه. منطقه‌ای وسیع بیرون کوفه که مدفن امام علی(ع) در آن جا قرار دارد. در روایات فراوان نام آن دیده می‌شود. از ائمه وقتی محل قبر آن حضرت را می‌پرسیدند، از «ظهر الکوفه» نام می‌بردند. وقتی آن سرزمین‌ها را امام علی(ع) از دهقانان آن منطقه به چهل هزار درهم خرید، گفتند: یا علی! این منطقه خشک را به این قیمت می‌خری؟! فرمود: از رسول خدا(ع) شنیدم که از پشت کوفه هفتاد هزار نفر محشور می‌شوند که بدون حساب وارد بهشت می‌شوند. دوست دارم آن گروه، از ملک من محشور شوند.^{۱۴} گاهی حضرت امیر از کوفه خارج می‌شد و به آن منطقه می‌رفت و ساعات زیادی را آن جا سپری می‌کرد و با ارواح مؤمنان در آن دیار انس می‌گرفت. امام وصیت کرده بود که وقتی از دنیا رفتم، مرا در پشت کوفه دفن کنید؛ در قبر دو برادرم هود و صالح.^{۱۵} از سخنان آن حضرت است که فرمود: اولین بقعه‌ای که خدا در آن عبادت شد، «ظهر الکوفه» بود.^{۱۶} این منطقه، جایی است که نجف اشرف در آن قرار دارد و مورد علاقه خاص امیرالمؤمنین(ع) بود. منطقه‌ای بیرون نجف و در کناره کوفه که سرزمینی بلند بوده و آب، آن جا را فرا نمی‌گرفته است.

■ غَرِّی

غری، یکی از نام‌های نجف است. به معنای زیباروی و بنای زیبا. این منطقه در پشت کوفه قرار داشته که پیکر مطهر حضرت علی(ع) برای دفن به آن جا برده شد. از این رو به نجف، غری هم گفته می‌شد و کتاب‌هایی همچون «شعراء الغری» یا «فرحة الغری» مربوط و منسوب به آن است. اهل نجف و ساکنان نجف را هم به همین لحاظ، «غروی» می‌گویند. اصل غری و غریان، نام دو بنای شبیه به صومعه بوده که پشت کوفه و نزدیک محل دفن حضرت علی(ع) قرار داشته و در قدیم و زمان «منذر بن امرء القیس»

آن را ساخته بودند، تا بنای یادبودی باشد برای دو ندیم او که در حال مستی کشته بود و داستان مفصلی دارد.^{۱۷} در ماجرای کشف محل مخفی قبر امام علی(ع) در زمان هارون الرشید هم نام «غریین» و «ثویه» برده می‌شده که خلیفه برای شکار به آن جا رفته بود.^{۱۸}

در روایتی از امام صادق(ع) نقل شده که «غری»، بخشی از کوهی بوده که خداوند با حضرت موسی(ع) در آن جا سخن گفت و عیسی را به قداست برگزید.^{۱۹}

■ قبر پنهان علی(ع)

وقتی بدن امیرالمؤمنین(ع) را در بیرون کوفه (در نجف فعلی) به خاک سپردند، سال‌ها قبر آن حضرت مخفی بود و از بیم جسارت و اهانت خوارج نهروان، محل آن را کسی نمی‌دانست و ائمه معصومین گاهی به زیارت آن می‌رفتند و بعضی از شیعیان خالص را به محل آن واقف می‌ساختند. این وضع، تا زمان هارون الرشید ادامه داشت و در آن زمان طی حادثه شگفتی که اتفاق افتاد، محل قبر آن حضرت آشکار شد و قبه و بارگاهی بر آن ساختند.^{۲۰}

■ کوفه

یکی از شهرهای مهم و تاریخی عراق، که در زمان امیرالمؤمنین(ع) مقرر خلافت آن حضرت بود. کوفه در زمان خلیفه دوم به تصرف مسلمین درآمد و از آن پس، مسجد جامع کوفه در آن ساخته شد. کوفه حوادث بسیار و فراز و نشیب‌های فراوانی را دیده است. قبر بسیاری از بزرگان هم در این شهر قرار دارد. پس از امیرالمؤمنین، امام حسن مجتبی(ع) نیز مدتی در این شهر زیست. شهادت مسلم بن عقیل، قیام توابین، قیام «حجر بن عدی» و قیام «مختار» در این شهر اتفاق افتاد. خطبه‌های امام سجاد و حضرت زینب، شهادت رشید هجری و «عمرو بن حمق خزاعی»، «قنبر» و «کمیل» در این شهر اتفاق افتاد. مسجد کوفه که محل نماز و خطبه‌ها و اعزام نیروهای حضرت علی(ع) برای جهاد بود، فضیلت بسیاری دارد و از کوفه به عنوان «حرم علی بن ابی‌طالب» یاد می‌شود.^{۲۱} مسجد سهله، مسجد حضرت یونس، مسجد حنانه و مسجد زید بن صوحان، نیز در کوفه قرار دارد. در زمان ظهور حضرت مهدی(ع) هم این شهر موقعیت مهم و ویژه‌ای خواهد داشت.^{۲۲}

در روایت است که
امام زمان(عج) پس
از ظهور، کوفه را مقرر
حکومت خویش
می‌سازد و در مسجد
کوفه نماز می‌خواند.

www.yadgarafghan.com

بارگاه منسوب به حضرت امیر(ع) در شهر مزار شریف افغانستان

■ مزار شریف

شهری در ولایت بلخ افغانستان که منسوب به حضرت علی(ع) است و حرمی بزرگ در آن است که برخی از شیعیان افغانستان معتقدند مزار شریف مولای متقیان در آن جاست! و آن را زیارت می‌کنند. مرقد منسوب به آن حضرت در این شهر، در قرن نهم هجری ساخته شده است.^{۳۳}

■ مسجد حنانه

مسجدی در شمال نجف و کنار بزرگراه نجف - کوفه است. «حنانه» به معنای نالان است. نقل شده که وقتی پیکر مطهر حضرت امیر(ع) را برای دفن می‌بردند، وقتی به این محل رسید، دیوار خانه‌ها خم شد یا نالید. از این رو آن‌جا را حنانه گفته‌اند.^{۳۴} نیز گویند پس از حادثه کربلا و هنگام بردن اسرا به کوفه، سر مطهر امام حسین(ع) را در جایگاه این مسجد قرار داده بودند که صدای ناله‌ای از مسجد برخاست و امروزه آن محل را که در وسط مسجد است و اتاقی مشبک و ضریح گونه دارد، مقام رأس الحسین گویند.

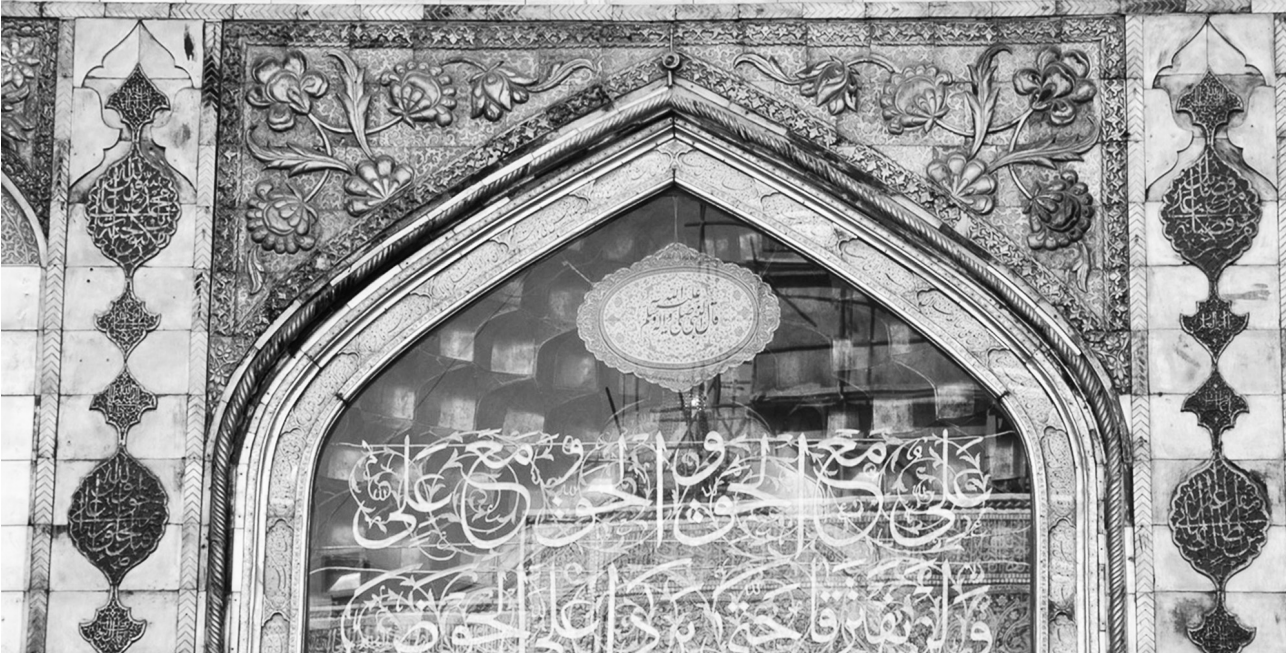

نمای داخلی از مسجد سهله

o photo kelk-e-pelk.blogfa.com

■ مسجد سهله

یکی از مساجد معروف و بافضیلت که در اوایل قرن اول هجری ساخته شد. بعدها امیرالمؤمنین نام آن را «مسجد سهله» نهادند. این مسجد که در دو کیلومتری غرب مسجد کوفه قرار دارد، همواره مورد توجه بزرگان و عارفان و عابدان بوده و در آن نماز می‌خواندند و عبادت می‌کردند. «مقام‌ها» و محراب‌های متعدد آن، نشان دهنده سابقه عبادت و نماز پیشوایان دین در این جایگاه است. این مسجد در فضیلت، پس از مسجد کوفه است و ارتباط خاصی با امام زمان(ع) دارد و برخی علاقه‌مندان دیدار با حضرت مهدی(عج) هر هفته شب‌های چهارشنبه به این مسجد می‌روند. برخی از تشریف یافتگان هم در همین محل، موفق به دیدار امام زمان(عج) شده‌اند. این مسجد نیز همچون مسجد کوفه، آداب و نمازهای خاصی دارد که در کتب دعا آمده است.^{۲۵}

■ مسجد کوفه

از مساجد کهن، با عظمت و مقدس در سرزمین عراق و در نزدیکی نجف اشرف است. آغاز بنای آن در سال ۱۷ هجری بوده و در زمان خلافت حضرت علی(ع) مقر اصلی آن حضرت و محل تجمع‌های عظیم یاران آن امام شهید بوده است و نماز در آن فضیلت بسیار دارد و همچون نماز در مسجدالحرام و مسجد النبی و مسجد الاقصی است.^{۲۶} در روایت است که امام زمان پس از ظهور، کوفه را مقر حکومت خویش می‌سازد و در مسجد کوفه نماز می‌خواند. عبادت در این مسجد، آداب خاصی دارد و بسیار به آن توصیه شده است. حضرت علی(ع) در محراب این مسجد ضربت خورد و از این رو به شهید محراب ملقب شد. اعمال و آداب و نمازهای خاص این مسجد عظیم و بافضیلت در کتب دعا آمده است.^{۲۷}

■ نجف

نام شهری که مدفن امیرالمؤمنین(ع) در آن است و در ۱۶۵ کیلومتری بغداد قرار دارد و مرکز استان نجف است و اغلب به صورت «نجف اشرف» یاد می‌شود. نجف، منطقه‌ای بلند بوده که آب آن‌جا را فرا نمی‌گرفته است و به کوفه وصل می‌شده است. نجف را محقق «نی جف» دانسته‌اند. چون زمانی آن‌جا دریا بوده و دریای نی نام داشته و خشک شده است و نی‌جف به معنای دریا خشک شده است.^{۲۸} به اعتبار سابقه این سرزمین، «دریای نجف» هم گفته می‌شده که نزدیکی «حیره» قرار داشته است.

نجف در روایات، مورد ستایش فراوان است و از آن به عنوان مهبط اولیای خدا و خانه هجرت انبیا و محل استقرار کشتی نوح یاد شده است. در زبان متداول مردم به آن «ظهر الکوفه» هم گفته می‌شد. روایت است که روزی علی(ع) نگاهی به آن وادی مرتفع در بیرون کوفه افکند و فرمود: «چه قدر منظره‌ات زیبا و درونت پاک و معطر است! خدایا! قبر مرا در این سرزمین قرار ده».^{۳۹}

پیکر حضرت امیر(ع) در سال ۴۰ هجری در این مکان به خاک سپرده شد و بعد از سال‌ها پنهان بودن مدفن آن حضرت، از سال ۱۷۰ هجری به بعد شناخته و آباد گشت و بعدها در قرن پنجم هجری حوزه علمیه نجف به دست شیخ طوسی در آن تأسیس شد و به شهری که کانون علم و معارف اهل بیت و محل تربیت علمای بسیاری شد تبدیل گشت. امروزه یکی از مقدس‌ترین شهرهای زیارتی جهان اسلام است و حوزه علمیه و مراجع تقلید در آن به نشر علوم دینی مشغولند.^{۴۰}

■ نجف آباد

«نجف آباد» یکی از شهرهای ایران در استان اصفهان است که در سال ۱۰۲۲ قمری ساخته شده است. زمانی که شاه عباس صفوی، مقداری پول و جواهرات برای حرم حضرت علی(ع) اختصاص داده بود و می‌خواست آنها را به نجف اشرف بفرستد، با پیشنهاد و تدبیر شیخ بهایی، شهر جدیدی که نام نجف را داشته باشد، بنا کردند. از این رو به نجف آباد مشهور شد.^{۴۱}

❑ وادی السلام

نام قبرستان قدیمی و بسیار بزرگی که در نجف اشرف است و قبر بسیاری از علما و بزرگان در آن جاست. قبر حضرت هود و حضرت صالح نیز در این قبرستان قرار دارد که زائران به زیارتش می‌روند. در روایات آمده است که روح انسان‌های باایمان پس از مرگ به «وادی السلام» منتقل می‌شود. ^{۳۲} وادی السلام از مکان‌های دیدنی نجف اشرف است و عالمان عارف حضور مستمر در این آرامگاه بزرگ و اسرارآمیز داشته‌اند. این قبرستان در شمال شرقی نجف و در مسیر کوفه به کربلا قرار دارد و وسعت آن را تا بیست کیلومتر مربع گفته‌اند و به عنوان بزرگ‌ترین قبرستان جهان شناخته می‌شود. مقام امام صادق(ع) و مقام حضرت حجت(عج) هم در وادی السلام مورد توجه زائران عتبات است. «حبه عنری»، از اصحاب بزرگ حضرت علی(ع) نقل می‌کند که روزی با امام از کوفه به سمت وادی السلام آمدیم و ایشان زمانی طولانی با ارواح مدفونین این دیار سخن گفت و از آن‌جا به عنوان محل تجمع ارواح مؤمنین و صالحان یاد کرد. ^{۳۳}

پی‌نوشت

۱. حسین مظفری، تاریخچه و احکام مساجد و مشاهد، ص ۲۶.
۲. جعفر خلیلی، موسوعة العتبات المقدسه، ج ۶ ص ۲۸.
۳. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲۲ ص ۳۶.
۴. ابن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۴.
۵. کلینی، کافی، ج ۱ ص ۴۵۶.
۶. مجله البناهی، شماره ۲، ص ۱۱۱، به نقل از ماضی النجف و حاضرها.
۷. ر.ک: جعفر خلیلی، موسوعة العتبات المقدسه، ج ۶ ص ۱۲.
۸. همان، ص ۱۳.
۹. شیخ عباس قمی، مفاتیح الجنان، اعمال مسجد کوفه.
۱۰. سید بن طاووس، فرحة الغری، ص ۹۹.
۱۱. همان، ص ۸۳.
۱۲. همان، ص ۵۱.
۱۳. مفاتیح الجنان، زیارت حضرت علی (ع).
۱۴. موسوعة العتبات المقدسه، ج ۶ ص ۱۸.
۱۵. بحار الأنوار، ج ۲۲ ص ۳۸.
۱۶. همان، ص ۳۷.
۱۷. علی بن حسین مسعودی، مروج الذهب، ج ۳ ص ۳۲۰.
۱۸. مفید، ارشاد، ج ۱ ص ۲۶.
۱۹. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۰ ص ۳۰۰.
۲۰. ر.ک: جواد محدثی، فرهنگ غدیر، ص ۴۸۰.
۲۱. شیخ عباس قمی، سفینه البحار، ج ۲ ص ۴۹۸.
۲۲. ر.ک: سیدحسین براقی، تاریخ الکوفه.
۲۳. ر.ک: دائرة المعارف تشیع، ج ۱، ص ۷۱ و فصلنامه میراث جاویدان، شماره ۹، ص ۶۰.
۲۴. شیخ عباس قمی، منتهی الآمال، ج ۱، ص ۱۸۳.
۲۵. از جمله ر.ک: مفاتیح الجنان، بخش زیارت‌های امیرالمؤمنین، اعمال مسجد سهله.
۲۶. وسائل الشیعه، ج ۳ ص ۵۲۰ و ۵۲۵.
۲۷. ر.ک: مفاتیح الجنان، اعمال مسجد کوفه.
۲۸. موسوعة العتبات المقدسه، ج ۶ ص ۱۲ و ص ۷۷ به نقل از علل الشرائع، ج ۱، ص ۲۲.
۲۹. دیلمی، ارشاد القلوب، ج ۲، ص ۳۸۶.
۳۰. آل‌محبوب، جعفر باقر.
۳۱. محمدرضا رضوانی، تأثیر فرهنگ اسلامی بر پیدایش و دگرگونی شهرها، ص ۸۴.
۳۲. بحار الأنوار، ج ۱۰۰ ص ۲۳۳.
۳۳. کافی، ج ۳ ص ۲۴۳.